М. А. Швайко,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна
ORCID ID: 0000-0002-3911-0392*

Є. С. Шевченко,

*студент 1 курсу, спеціальність "Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності",
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна
ORCID ID: 0000-0002-9141-0253*

О. Ю. Тимошенко,

*студент 1 курсу, спеціальність "Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності",
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна
ORCID ID: 0000-0002-3589-5225*

DOI: 10.32702/2306-6806.2021.6.118

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

M. Shvayko,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Department of the Finance,
Banking and Insurance, V. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine*

Y. Shevchenko,

*Student of the Department of Marketing, Management and Entrepreneurship,
V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine*

O. Tymoshenko,

*Student of the Department of Marketing, Management and Entrepreneurship,
V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine*

FINANCIAL MECHANISM OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF GLOBAL ECONOMIC CRISIS

Метою наукової публікації є визначення основних нюансів поточного стану фінансового механізму зовнішньоекономічної діяльності, з урахування усіх факторів що впливають на нього, а саме: глобальна економічна криза, пандемія COVID-19, низка державних ініціатив щодо стимулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні (матеріальна допомога експортерам) та інші. У статті розглянуто та проаналізовано основні аспекти фінансового механізму зовнішньоекономічної діяльності з оглядом на сучасні умови, а саме: глобальну економічну кризу початку 2020 року та пандемія COVID-19. Визначено ключові фактори, що сприяли поточну стану справ. Окреслено структуру фінансового механізму ЗЕД, структуру імпортних та експортних операцій, склад фінансового механізму пересування капіталу, визначено ключові проблеми фінансового механізму зовнішньоекономічної діяльності. Визначено ключові наслідки економічної кризи на фінансовий механізм держави та проаналізовано ряд фінансових та статистичних показників України за останні роки, а саме: обсяг вантажних перевезень за видами транспорту, динаміку вантажних та авіа перевезень, платіжний баланс. Зазначено основні проблеми підприємств у зв'язку з виходом на зовнішні ринки та перелічено супутні видатки та перешкоди, як-от: помилки у виборі галузі міжнародного бізнесу, брак фінансових ресурсів, неефективна система управління підприємством, недооцінка різноманітних форм регулювання ЗЕД та інші. Запропоновано шляхи вирішення ключових фінансових проблем, пов'язаних з зовнішньоекономічною діяльністю такими методами: залучення кредитних коштів, самофінансування, бюджетні фінансування, залучення інвестицій, позичкові ресурси забезпечені цінними паперами та інші. Також наведено недоліки кожного з запропонованих заходів залу-

чення капіталу для здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Зроблено висновки щодо ключових аспектів сьогодишнього стану зовнішньоекономічної діяльності в Україні, визначено основні чинники, які впливають на зовнішньоекономічну діяльність держави та зовнішньоекономічну діяльність підприємств в умовах економічної кризи.

The purpose of scientific publication is to determine the main nuances of the current state of the financial mechanism of foreign economic activity, taking into account all factors influencing it, namely: a global economic crisis, pandemic COVID-19, a number of state initiatives to stimulate foreign economic activity in Ukraine (material assistance to exporters) and others. The article deals with and analyzed the main aspects of the financial mechanism of foreign economic activity with a review of modern conditions, namely the global economic crisis of early 2020. The key factors that contributed to the current state of affairs are determined. The structure of the financial mechanism of foreign economic activity, the structure of import and export operations are outlined, The composition of the financial mechanism of movement of capital, the key problems of the financial mechanism of foreign economic activity are determined. The key consequences of the economic crisis on the financial mechanism of the state are determined and a number of financial and statistical indicators of Ukraine over recent years are analyzed, namely: the volume of freight traffic by means of transport, dynamics of trucks and air transportation, payment balance. These are the main problems of enterprises in connection with the exit to foreign markets and listed accompanying expenses and obstacles such as: mistakes in the choice of international business, lack of financial resources, inefficient enterprise management system, underestimation of various forms of regulation of foreign economic activity and others. The ways to solve key financial problems associated with foreign economic activity are proposed by the following methods: attracting credit funds, self-financing, budget financing, investment attraction, loan resources secured securities and others. There are also disadvantages of each of the proposed capital attraction measures to carry out foreign economic activity. Conclusions are made to the key aspects of today's state of foreign economic activity in Ukraine, the main factors that affect the foreign economic activity of the state and foreign economic activity of enterprises in the conditions of the economic crisis are determined.

*Ключові слова: фінанси, зовнішньоекономічна діяльність, економічна криза, фінансовий механізм ЗЕД.
Key words: finance, foreign economic activity, economic crisis, financial mechanism of foreign economic activity.*

ВСТУП

Сучасний стан світової економіки свідчить про необхідність побудови державами світу стабільного фінансового механізму задля забезпечення зовнішньоекономічної діяльності як між різними країнами, так і між суб'єктами господарювання різних держав. Передумовою поточного стану справ була низка факторів: початок пандемії COVID-19 та вслід за цим розпочатої у 2020 році економічної кризи та глобальної рецесії [1]. У найскрутніші для економіки часи вкрай необхідно підтримувати зовнішньоекономічні зв'язки, бо вони є запорукою економічного розвитку держав, підприємств і як наслідок підвищення добробуту людей. Значну роль у процесі будь якого економічного зростання займають саме фінансовий механізм та фінансові відносини.

Дослідженнями на тему управління зовнішньоекономічної діяльності підприємств займалися такі видатні вчені: П. Друкер, А. Радеба, А. Морісон, І. Бланка. Попри значні наукові досягнення на поприщі цієї проблематики, все ще є багато дискусійних питань та невирішених проблем, які ще потребують дослідження.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є розгляд ключових аспектів фінансового механізму зовнішньоекономічної діяльності в умовах сучасного економічного положення, визначення основних наслідків економічної кризи для фінансового механізму ЗЕД, пошук можливих шляхів вирішення проблем та розробка напрямів протидії глобальній економічній кризі, огляд управлінських, економічних заходів та методів, прийняття яких дозволяє підприємствам ефективно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність.

Для досягнення поставленої мети в роботі окреслено і вирішено такі завдання:

- помилки у виборі виду міжнародного бізнесу;
- недооцінка різноманітних форм державного регулювання ЗЕД;

— нечіткий розподіл функціональних обов'язків між працівниками зовнішньоторговельної фірми;

— неправильне розуміння процедур здійснення зовнішньоекономічних угод;

— нестача фінансових ресурсів;

— неефективна система управління підприємством;

— низька конкурентоспроможність вітчизняних товарів і послуг.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Управління зовнішньоекономічною діяльністю як підприємств, так і держави є вкрай складним процесом. Особливо важким цей процес є у кризові періоді і глобальна економічна криза початку 2020 року не стала виключенням. Взагалі початок нової економічної кризи не став несподіваним як і для окремих фінансових аналітиків, так і для окремих бізнесменів, бо про це свідчив ряд таких факторів: близькість кінця економічного циклу [2], який тривав майже 12 років з економічної кризи 2008 року, загальна напруженість у соціальному та політичному кліматі, торгівельна війна США з Китаєм та інші. Насамперед, важко було підготуватися саме до обставин, які стали передумовами кризи 2020 року, бо на складність прийняття управлінських рішень і економічних заходів вплинули нестандартні умови.

Передусім це початок пандемії COVID-19, яка стала справжнім "Чорним Лебедем" [3] для людей та світової економіки. Не можна не виділити прогноз Б. Гейтса, який у своїй промові під назвою "The next outbreak? We're not ready" на міжнародній конференції "TED" у 2015 році зазначив, що наступним глобальним викликом для людства скоріш за все стане вірус, до якого світ не готовий [4].

Не можна не зазначити, що значних метаморфоз зазнали зовнішньоекономічна діяльність, її фінансовий механізм. Зміни та нововведення сталися в фінансовій діяльності як підприємств, так і держав. У класичному вигляді структура фінансового механізму зовнішньое-

економічної діяльності поділяється на фінансовий механізм імпортих операцій, фінансовий механізм експортних операцій та фінансовий механізм пересування капіталу. Вони у свою чергу складаються з фінансових методів, фінансових важелів, нормативно-правового забезпечення та інформаційного забезпечення. Так, держави світу вносили і продовжують впроваджувати законодавчі ініціативи, управлінські та економічні заходи, спрямовані на підтримку та стимулювання зовнішньоекономічної діяльності. Україна не стала винятком та прийняла світову практику фінансової допомоги як малому, так і середньому та великому бізнесу. Особливо це стосувалося підтримки експортерів, так у рамках переговорів Міністерства Фінансів з Міжнародним Банком Реконструкції та Розвитку 26 квітня 2021 року була укладена Гарантійна угода має на меті забезпечення доступом експортноорієнтованих малих і середніх підприємств до фінансових ресурсів довгострокового характеру для поповнення обігових коштів та здійснення інвестицій у розвиток [5].

Серед тих наслідків, що вплинули найбільше на зовнішньоекономічну діяльність, можна виділити початок ведення протекціоністської політики рядом передових держав світу; повсюдно введені карантинні обмеження, а далі масове закриття бізнесів, які не витримали такої напруги; зменшення обсягів міжнародних вантажних перевезень. Останній фактор є вкрай важливим для зовнішньоекономічної діяльності підприємств, в Україні в останні роки спостерігалось стале зростання за ключовими показниками вантажоперевезень (рис. 1—3).

Можна зробити висновок, що попри те, що взагалі тенденція по більшості показників зберігалася позитивною, ці показники значно зменшилися через обмеження перевезень по всьому світу. Це значно сказалося на показнику сальдо торгового балансу, так у 2020 році цей

Вантажні перевезення

	Вантажообіг		Перевезено вантажів	
	млн ткм	у % до 2018	млн т	у % до 2018
Транспорт	338885,2	102,1	674,5	108,0
залізничний	181844,7	97,6	312,9	97,1
автомобільний	48831,5	114,7	242,7	129,7
водний	3386,9	100,7	6,1	109,2
трубопровідний	104528,1	105,3	112,7	103,0
авіаційний	294,0	86,6	0,1	92,7

Рис. 1. Вантажні перевезення в Україні 2018—2019 рр.

показник клав 6224 млн дол. США [6] (рис. 4). Враховуючи поточну ситуацію у світі та в Україні, вкрай необхідно на державно рівні сформувати чітку концепцію щодо протидії впливу глобальної економічної кризи [1].

Також важливим фактором стала загальна зміна структури попиту на товари, насамперед необхідними стали медичні товари та товари першої необхідності. Частина підприємств у таких умовах змогли переорієнтуватися та змінити вектор розвитку підприємства, але це

Рис. 2. Динаміка вантажних перевезень авіатранспортом

Рис. 3. Динаміка вантажних перевезень залізничним транспортом

Рис. 4. Платіжний баланс України 1998–2020 рр.

коштувало значних видатків та прийняття серйозних управлінських рішень [7].

Отже, на нашу думку найбільшою проблемою проведення зовнішньоекономічної діяльності в Україні є недостатня кількість коштів у суб'єктів господарювання, а після початку епідемії COVID-19 ця проблема стала ще гострішою.

Суть проблеми полягає в тому, що підприємства не володіють коштами достатніми для виведення своїх продуктів, товарів та послуг на міжнародні ринки. Оскільки це вимагає значних витрат а саме:

- 1) витрати на пошук іноземних партнерів;
- 2) проходження різноманітних експертиз як українських, так і іноземних, спрямованих на підтвердження належної якості товару (якщо суб'єкт господарювання вирішить експортувати свої товари чи послуги у країни ЄС чи інші розвинені країни то без проходження такої експертизи, яка вимагає вкладання значних коштів, а можливо, і великої кількості часу, продаж його товарів чи послуг буде просто неможливим);
- 3) безпосередніх витрат на доставку продукції до місця призначення (навіть до початку епідемії це коштувало значних коштів, а після впровадження карантинних обмежень, ціна на доставку грузів підвищилась);
- 4) юридичний супровід — оформлення необхідних документів для перетину кордону як українського так і іноземного, в тому числі і розмитнення товарів;
- 5) необхідність знаходитися в межах квот виділених іншими державами на імпорту продукції певного виду з України (гостро стосується ЄС);
- 6) Управління ризиками, та виділення резервів для покриття можливих втрат, як-от, наприклад значна зупинка в перебігу міжнародної торгівлі через блокування однієї із найголовніших артерій Середземного моря — Суецького каналу судном Evergreen [7]. Отже, можна побачити що як під час виведення своєї продукції на міжнародний ринок, так і для утримання своїх позицій там необхідно мати значні кошти, але у випадку з безпосереднім виходом на міжнародний ринок, це потребує значних вкладень одночасно, і при цьому пов'язано зі значним ризиком, оскільки в своїй суті є запуском нового продукту на новому ринку, а ризиків у суб'єктів господарювання після події останніх років в Україні і так предостатньо.

Для вирішення проблеми з браком коштів ми пропонуємо наступні засоби:

- самофінансування,
- кредитування,
- бюджетне фінансування,
- позичкові ресурси забезпечені цінними борговими паперами,

— інвестиції.

Почнемо з найпростішого у впровадженні засобу самофінансування. Під самофінансуванням ми розуміємо можливість реінвестиції (тезаврації) прибутку як у прихованій, так і у відкритій формі [8].

По-перше, розглянемо можливості реінвестування прибутку у прихованій формі. Це можливо здійснювати при сформованих прихованих резервах у балансі, це в свою чергу можна зробити двома способами:

1) за допомогою недооцінки активів, наприклад, у разі застосування прискореної амортизації, при передчасному списанні окремих активів, незастосування індексації);

2) за допомогою переоцінки зобов'язань, наприклад за статтями "Поточні зобов'язання із внутрішніх розрахунків", "Забезпечення наступних витрат і платежів" тощо;

Величина прихованих резервів у такому випадку дорівнює різниці між балансовою вартістю окремих майнових об'єктів підприємства та їх реальною вартістю.

По-друге, розглянемо відкриту тезаврацію прибутку. Тезаврований прибуток є результатом тезаврації основного прибутку, і являє собою прибуток спрямований на реінвестиції і самофінансування. Але цей варіант має і свої мінуси, оскільки тезаврований прибуток включається із загального прибутку і тим самим зменшує величину нерозподіленого прибутку, тобто тих грошових ресурсів, на які розраховує підприємець (група підприємців) в якості своєї винагороди за відкриття, власне, підприємства.

Отже, у разі додержання до одного із цих способів реінвестування, підприємство отримує необхідні вільні фонди грошових ресурсів, які може використати на безпосереднє самофінансування, що допоможе розв'язати проблему з недоволком коштів.

Наступним засобом отримання коштів є кредитування. Під кредитуванням ми розуміємо можливість отримання в борг на певний строк грошових коштів (за умови їх повернення) зі сплатою відсотків.

За допомогою кредитування підприємство може отримати значну кількість грошових ресурсів, які в свою чергу використати для забезпечення свого виходу на міжнародний ринок.

Але кредитування в свою чергу накладає значні обмеження на того хто займає гроші, від необхідності внесення значної застави для забезпечення отримання необхідної кількості коштів у залежності від платоспроможності позичальника, до обмеження і контролю використання самих грошових коштів позичальником. Таким чином, досить важко буде отримати кредит необхідної кількості молодому підприємству.

Основними плюсами кредитування є:

- поступовість виплат, тобто підприємство може почати виплачувати кредит із вже зароблених коштів після їх вкладення і використання;

- можливість отримання великої суми кредиту під заставу рухомого і нерухомого майна як підприємства, так і особиста підприємця (групи підприємців).

Основними мінусами кредитування є:

- розмір позичкового відсотка може значно коливатися і становити понад 50% від тіла кредиту, отже, підприємству знадобиться віддати значну більшу кількість грошових ресурсів, ніж було взято в позику (кредит);

- у разі кредитування під заставу є великий ризик втрати майна аж до повної втрати підприємства при об'явленні його банкрутом, у разі невдачі підприємства (підприємця), при вкладанні коштів.

Таким чином, кредитування є доволі дієвим засобом залучення грошових ресурсів для фінансування певних потреб, але при цьому має і значні ризики і недоліки, тому кожна окрема ситуація вимагає власного аналізу, починаючи від умов надання кредиту і до ризиків невдачі при застосуванні кредитних коштів.

Наступним засобом залучення коштів є бюджетне фінансування. Під бюджетним фінансуванням підприємств ми розуміємо надання з бюджету у безповоротному порядку коштів на видатки пов'язаними з діяльністю підприємств спрямованих на забезпечення державних інтересів.

За допомогою бюджетного фінансування підприємство може отримати необхідні кошти для фінансування своїх інтересів і, власне, для забезпечення виходу своєї продукції на міжнародні ринки.

Державне фінансування, мабуть, є одним із найкращих засобів залучення коштів для фінансування певних потреб, оскільки надається на безповоротній основі, але можливість отримання фінансування з бюджету значно обмежена.

Основні обмеження в отриманні бюджетного фінансування:

- головним обмеженням є те, що бюджетне фінансування загалом надається виключно державним підприємствам, як для фінансування їх боргу, так і в якості інвестицій для різноманітних потреб, але в цьому випадку саме державні підприємства (зі стовідсотковою власністю держави) є не найкращими варіантом, у зв'язку з низькою ефективністю їх управління;

- бюджетне фінансування надається виключно в рамках забезпечення стратегічних і тактичних державних інтересів, що значно обмежує галузі, де можливе його отримання;

- бюджетне фінансування підприємств пов'язане зі встановлення значного контролю за використанням наданих грошових ресурсів, що в свою чергу обмежує можливості їх використання;

- отримання фінансування з бюджету є досить складним процесом, оскільки вимагає значних бюрократичних підготовлень і процедур для його отримання.

Отже, попри те що бюджетне фінансування є одним із найкращих варіантів забезпечення підприємств необхідними грошовими ресурсами, воно накладає значні обмеження в сфері використання коштів, і вимагає значних зусиль для його отримання.

Наступним засобом залучення коштів є позика забезпечена цінними борговими паперами. Під позикою забезпеченою цінними борговими паперами ми розуміємо можливість залучення грошових ресурсів забезпечених цінними паперами, що посвідчують відносини позики і передбачають зобов'язання емітента або особи, яка видала неемісійний цінний папір, сплатити у визначений строк кошти відповідно до зобов'язання.

Найпростішим варіантом боргових цінних паперів є випуск облігацій підприємства. Облігація — цінний папір, що посвідчує внесення його першим власником

коштів, визначає відносини позики між власником облігації та емітентом, підтверджує зобов'язання емітента повернути власникові облігації її номінальну вартість у передбачений проспектом або рішенням про емісію цінних паперів строк та виплатити дохід за облігацією, якщо інше не передбачено проспектом або рішенням про емісію цінних паперів.

У випадку залучення коштів підприємством, саме підприємство виступає емітентом цінних паперів. Цей засіб є досить дієвим, оскільки допомагає залучити кошти на власних, вигідних підприємству умовах.

Але цей засіб залучення коштів має і свої мінуси, насамперед:

- Необхідність володіння довірою позикодавців. Такий аспект неможливо не враховувати, оскільки позикодавець зможе довірити свої кошти лише перевіреному часом підприємству, яке володіє "ім'ям" і також має відмінну кредитну історію. Це може ускладнити процес отримання позики молодим та невеликим підприємствам, оскільки позикодавець буде мати значні сумніви у платоспроможності і надійності позичальника, а отже, позикодавець необхідно буде приваблювати за допомогою найбільш вигідних умов, наприклад, значно вищим позиковим відсотком.

- Випущені облігації можуть стати предметом спекуляції, і у випадку, якщо підприємство буде мати бажання, достроково погасити борг, воно може зіштовхнутися зі значними труднощами, оскільки вартість викупу облігацій буде значно вищою в результаті спекулятивних дій.

- Також випущені облігації мають ризик явно, або неявно бути зосередженими в руках однієї людини (групи людей), які зможуть отримати вагомий засіб впливу на підприємство, яке не володіє необхідним запасом потужності.

Таким чином, засіб залучення грошових ресурсів за допомогою позики забезпеченими цінними борговими паперами є досить гарним, оскільки дозволяє отримати підприємству кошти на власних умовах, але вимагає значного рівня довіри до підприємства, що ускладнює процес отримання грошових ресурсів молодими і невеликими підприємствами, які не мають значного "кредиту довіри" від можливих позикодавців.

Завершимо розгляд засобів залучення коштів на засобі залучення інвестицій. Під інвестиціями ми розуміємо вкладання інвесторами (особа яка здійснює інвестиції) грошових ресурсів у підприємство для використання їх у розширенні підприємства, виходу на нові ринки збуту і т.д. з метою отримання прибутку, повного чи часткового контролю над діяльністю підприємства та інше.

Залучення інвестицій є одним із найкращих засобів залучення коштів, оскільки здійснюється на безвідсотковій основі і не підлягає виплаті, оскільки не є одним із різноманітних видів позики. Залучення інвестицій відбувається, як і залучення коштів забезпечених цінними борговими паперами, на умовах підприємства, що безумовно є гарним фактором, оскільки дозволяє розширити сферу використання коштів на розсуд керівництва підприємства.

Але як і інші засоби залучення коштів, залучення інвестицій не є ідеальним, оскільки має ряд таких мінусів:

- як і залучення коштів забезпечених борговими паперами, висуває значні вимоги до підприємства, яке планує залучити інвестиції, оскільки інвестори хочуть бути впевнені в тому, що інвестовані кошти принесуть свій планований результат, у більшості випадків частину прибутку компанії, в яку інвестують, а для цього їм потрібна впевненість у тому, що керівництво підприємства зможе правильно розпорядитися отриманими коштами, і виправдати очікування інвесторів;

- існує великий ризик поглинання або втрати контролю на підприємстві як часткового, так і повного, ситуація схожа на ризик потрапляння в сферу впливу під

час залучення коштів засобом позики забезпеченої цінними паперами, але в цьому випадку такий ризик має значно більшу вірогідність, а також інвестування дозволяє повністю поглинути компанію, що сильно відрізняється від потрапляння під вплив третіх осіб, оскільки з цим боротися неможливо.

Таким чином, інвестування є одним із найкращих засобів залучення коштів, оскільки отримані кошти додаються до капіталу підприємства, але для отримання інвестицій потрібна впевненість інвесторів у підприємстві, чого важко досягти молодим компаніям на традиційних ринках, а також виникає необхідність передачі частини прибутку і частковому контролю над прийняттям рішень на підприємстві інвесторам на постійній основі.

Отже, використовуючи ці засоби залучення грошових ресурсів, підприємство зможе отримати суму коштів, необхідну для виходу на міжнародні ринки товарів і послуг.

ВИСНОВОК

У результаті проведеного дослідження було проаналізовано вплив економічних циклів і епідемії коронавірусу на розвиток вітчизняних підприємств, спрямованих на вихід на міжнародні ринки, було проаналізовано динаміку платіжного балансу України та динаміку вантажообігу за усіма видами транспорту, проаналізовано фактори, що вплинули на підвищення "порогу виходу" на міжнародні ринки. Основною проблемою виходу вітчизняних підприємств на міжнародні ринки було визначено недостатню кількість грошових коштів, для вирішення цієї проблеми було запропоновано, проаналізовано і досліджено п'ять різноманітних засобів можливого залучення коштів, надано рекомендації у виборі необхідного засобу залучення коштів для підприємств різного розміру, часу існування, існуючої довіри, рівня платоспроможності і чистоти кредитної історії.

Література:

1. Куценко Т.М., Терованесова О.Ю., Шевченко Є.С., Тимошенко О.Ю. Напрями протидії впливу глобальної економічної кризи 2020 року на вітчизняну економіку. Економіка та держава. 2020. № 6. С. 186—191. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.6.186
2. Тимошенко О.Ю., Кім О.О. (2020), Циклічність розвитку економіки України: методи і засоби антициклічної боротьби. Приазовський економічний вісник. № 3. С. 3—9.
3. Taleb N. (2007), The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable, Random House, New York City, US (Accessed 18.04.2021).
4. Gates W. (2015), The next outbreak? We're not ready. available at: https://www.ted.com/talks/bill_gates_the_next_outbreak_we_re_not_ready (Accessed 18.04.2021).
5. Мінфін (2021), Малі та середні підприємства-експортери отримають додаткове фінансування для подолання наслідків кризи, спричиненої COVID-19, available at: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_mali_ta_seredni_pidpriemstva-eksporteritrimaiut_dodatkovefinansuvannia_dlia_podolannia_naslidkiv_krizi_sprichinenoi_covid-19-2847 (Accessed 12.05.2021).
6. Мінфін (2020), Платіжний баланс України, available at: <https://index.minfin.com.ua/economy/balance/> (Accessed 21.04.2021).
7. BBC News. (2021) Suez Canal: Owner of cargo ship blocking waterway apologises. available at: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-56522178#:~:text=Evergreen%20Marine%2C%20the%20Taiwanese%20firm,in%20the%20area%20to%20pass> (Accessed 21.04.2021).
8. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2003. — 554 с.

References:

1. Kutsenko, T. Terovanesova, O. Shevchenko, Y. and Tymoshenko, O. (2020), "Directions for counteracting the impact of the 2020 global economic crisis on the ukrainian economy", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 6, pp. 186—191.
2. Tymoshenko, O. and Kim, O. (2020) "Cyclical development of Ukraine's economy: methods and means of countercyclical struggle", *Pryazovskiy ekonomichnyy visnyk*, vol. 3, pp 3—9.
3. Taleb, N. (2007), *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*, Random House, New York City, US.
4. Gates, W. (2015), "The next outbreak? We're not ready", available at: https://www.ted.com/talks/bill_gates_the_next_outbreak_we_re_not_ready (Accessed 18.04.2021).
5. Minfin (2021), "Small and medium-sized exporting enterprises will receive additional funding to overcome the effects of the crisis caused by COVID-19", available at: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_mali_ta_seredni_pidpriemstva-eksporteritrimaiut_dodatkovefinansuvannia_dlia_podolannia_naslidkiv_krizi_sprichinenoi_covid-19-2847 (Accessed 12 May 2021).
6. Minfin (2020), "Balance of Ukraine", available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/balance/> (Accessed 21 April 2021).
7. BBC News. (2021), "Suez Canal: Owner of cargo ship blocking waterway apologises", available at: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-56522178#:~:text=Evergreen%20Marine%2C%20the%20Taiwanese%20firm,in%20the%20area%20to%20pass> (Accessed 21.04.2021).
8. Tereshenko, O. (2003), *Finansova diial'nist' sub'iektiv hospodariuvannia* [Financial activities of economic entities], KNEU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 08.06.2021 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73